

4. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф. Б. Березин. – Л. : Наука, 1988. – 270 с.
5. Бойко І. І. Соціально-психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / І. І. Бойко. – К., 2001. – 19 с.
6. Варій М. Й. Морально-психологічний стан військ та його оцінка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук : спец. 20.02.02 / М. Й. Варій. – К., 1998. – 31 с.
7. Гречко С. М. Системний підхід до виховання дисциплінованості у курсантів вищих військових навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. пед. наук : спец. 20.02.02 / С. М. Гречко. – Хмельницький, 1998. – 20 с.
8. Дичев Т. Г., Тарасов К. Е. Проблемы адаптации и здоровье человека (методологические и социальные аспекты) / Т. Г. Дичев, К. Е. Тарасов. – М. : Медицина, 1976. – 184 с.
9. Забродин Ю. М. Методологические проблемы исследования и моделирования функциональных состояний человека-оператора / Ю. М. Забродин // Хрестоматия по инженерной психологии / под ред. Б. А. Душкова : учеб. пособ. – М. : Высшая шк., 1991. – С. 266–280.
10. Забродин Ю. М., Зазыкин В. Г. Основные направления исследования деятельности человека-оператора в экстремальных условиях / Ю. М. Забродин, В. Г. Зазыкин // Психологические проблемы деятельности в особых условиях. – М. : Наука, 1985. – С. 5–16.

УДК 159.943:614.8

Цокота В.Р., аспірантка Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

МОДИФІКАЦІЯ МЕТОДИКИ «НЕЗАКІНЧЕНІ РЕЧЕННЯ» ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРИДАТНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ

У статті надається модифікований варіант методики «Незакінчені речення» для людей, професійна діяльність яких протікає в надзвичайних умовах праці. Представлені аналіз завдань, перевірка надійності, валідності та стандартизація методики.

Ключові слова: методика «Незакінчені речення», професійно психологічна придатність, надзвичайні умови праці, професійна реалізація, стратегії професійної поведінки, визначення себе у колективі.

В статье предлагается модифицированный вариант методики «Незаконченные предложения» для людей, профессиональная деятельность которых протекает в чрезвычайных условиях деятельности. Представлены анализ заданий, проверка надежности, валидности и стандартизации методики.

Ключевые слова: методика «Незаконченные предложения», профессионально психологическая пригодность, чрезвычайные условия деятельности, профессиональная реализация, стратегии профессионального поведения, определение себя в коллективе.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних технологій в різних сферах людської діяльності призводить до збільшення кількості потенційно небезпечних об'єктів, які можуть стати причиною та осередком непередбачуваних широкомасштабних катастроф техногенного характеру. Ці випадки характеризуються раптовою дією високо інтенсивних екстремальних чинників і представляють потенційну небезпеку для здоров'я та життя працівника, а також загрозу для здоров'я та життя інших людей або збереження матеріальних цінностей. З нашої точки зору данні катастрофи можуть бути класифіковані, як надзвичайні умови діяльності [6].

Під час психологічного відбору представників ризиконебезпечних професій, здебільшого, використовуються опитувальники з заданною кількістю можливих відповідей, що в свою чергу робить неможливим якісний аналіз відповідей. Проективні методики, які використовуються додатково, не призначені для діагностики готовності до надзвичайних умов діяльності та недостатньо стандартизовані.

Це зумовлює **актуальність** розробки та модифікації диференційованого психодіагностичного інструментарію для прогнозування професійної психологічної придатності працівників до діяльності в надзвичайних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність військових пожежних, саперних підрозділів, об'єктних пожежних підрозділів, які чергують на атомних електростанціях та хімічних заводах можна віднести до діяльності в надзвичайних умовах. [6] Кожен з наведених видів діяльності надає вимоги до характеристик особистості яка зможе ефективно та продуктивно виконувати завдання, без шкоди для свого психофізіологічного стану.

Змістовно професійну психологічну придатність до діяльності в надзвичайних умовах можна визначити з допомогою чотирьох блоків [2, 5, 6]:

- професійна реалізація;
- стратегії професійної поведінки;
- стресостійкість;
- визначення себе у колективі.

1. Професійна реалізація виступає основою суб'єктивного відчуття задоволення – незадоволення від своєї професійної діяльності. Висока оцінка рівня професіоналізму та цінності своєї професії в якості основних життєвих орієнтирів є базовими показниками психологічної готовності до діяльності в надзвичайних умовах. Рівень професійної реалізації може бути визначений за допомогою трьох шкал:

- ставлення до професії – визначення мотивів професійного вибору та рівня морального задоволення від праці впливає на відчуття приналежності до професійного середовища та ефективності праці.

- нереалізовані можливості – ставлення до тих аспектів життя, які не вдалося розвинути через зайнятість у своїй професії вказує на рівень самореалізації себе в професійній діяльності.

- ставлення до майбутнього – визначення перспектив подальшого професійного та життєвого розвитку. Перспективна картина майбутнього дозволяє працівникові будувати ефективні моделі поведінки, емоційно підтримує під час дії повсякденних стресфакторів.

- 2. Поняття стратегій професійної поведінки може бути використано для визначення характерних способів поведінки працівника в надзвичайних ситуаціях. Ефективна стратегія професійної поведінки розглядається, як стабілізуючий фактор, який допомагає працівникові ефективно виконувати визначені умовами діяльності завдання. Стратегії професійної поведінки можуть бути визначені за допомогою трьох шкал:

- прийняття рішень – своєчасний та правильний вибір рішення в складних ситуаціях дефіциту часу, повноти та невизначеності інформації, високого рівня відповідальності є одним з головних чинників успішності виконання діяльності. Емоційні труднощі при прийнятті рішень в надзвичайних умовах діяльності можуть призвести до катастрофічних наслідків.

- схильність до ризику – розглядається, як ситуація вибору між двома можливими варіантами дій: більш надійним або проблематичним, пов'язаним з можливими негативними наслідками в разі неуспіху. Успішність завершення вчинків, які несуть небезпеку залежить від усвідомлення відповідальності перед оточуючими, мужності та майстерності.

3. Стресостійкість – це здатність зберегти працездатність в стані сильного емоційного напруження. Здатність протистояти фруструючому впливу ситуацій підвищеного психічного напруження виражається в трьох факторах:

- адаптивність – характеризує тенденції функціонування людини як цілісної цілеспрямованої системи та визначає можливість досягнення рівноваги між цілями людини та отриманими в процесі трудової діяльності результатами.

- емоційно-вольова регуляція – виступає основою емоційної стійкості як риси особистості та виражається в здатності керувати своїми емоціями. Вміння цілеспрямовано контролювати та змінювати свій психологічний стан у цілому забезпечує зберігання заданих параметрів виконання діяльності в надзвичайних умовах.

- страхи та тривожність – схильність людини до надмірної концентрації уваги на своїх страхах та низький рівень виникнення реакції тривоги знижує рівень стійкості до стресу. Надмірне напруження в

складній ситуації та її очікування призводить до погіршення діяльності у нових, несподіваних умовах та в будь яких ситуаціях з елементами стресу, при виконанні складних дій.

- емоційне вигорання – це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на психотравмуючий вплив. У зв'язку з дією потужних стресорів стан внутрішньої емоційної спустошеності призводить до негативних наслідків для психологічного здоров'я працівника.

4. Визначення себе у колективі при груповій діяльності в надзвичайних умовах розкриває характеристику адаптації індивіда в психологічній сумісності, здатності до співробітництва, комунікативних здібностей та відсутності конфліктогенності. З нашої точки зору необхідно розглянути як стратегію самовизначення, так і відносини у колективі в горизонтальному та вертикальному напрямках:

- ставлення до себе – впевненість у собі та у своїх діях визначає здатність досягнути достатньої психологічної готовності до ефективної діяльності в складних умовах. Неадекватність в оцінці себе зменшує надійність праці в нестандартних умовах.

- ставлення до підлеглих – відношення до людей, які безпосередньо підпорядковуються та суб'єктивне відчуття дистанції з підлеглими обумовлює успішність діяльності, особливо для тих професій які пов'язані з високим рівнем відповідальності.

- ставлення до керівників – здатність адекватно сприймати вище стоячих осіб по службовому положенню допомагає працівникові більш ефективно виконувати накази виходячи не тільки з свого службового положення, а й з внутрішньої установки на співробітництво, рівня довіри та поваги до професіоналізму керівника.

- ставлення до співслужбовців – характер міжособистісних стосунків з колегами, та оцінка оточуючих дозволяє оцінити положення особистості у групі, що в свою чергу впливає на якість комунікації та координації дій в надзвичайних умовах, відчуття підтримки з боку колег в складних та небезпечних для життя умовах діяльності.

Метою даної статті є модифікація методики «Незакінчені речення» для діагностики професійної психологічної придатності працівників до діяльності в надзвичайних умовах.

Виклад основного матеріалу. Модифікована методика включає 52 незакінчені речення, представлених в додатку А, які можуть бути поділені на 13 шкал, які характеризують систему відношень у рамках професійної діяльності в надзвичайних умовах. Кожна з 13 шкал включає по 4 незакінчені речення. Після завершення тестування з допомогою «ключа», який представлений в таблиці 1 підраховується сума балів по кожній із шкал, а потім по 4 блокам.

Шкали модифікованої методики «Незакінчені речення» для діагностики професійної психологічної придатності працівників до діяльності в надзвичайних умовах

Номер шкали	Шкали	Номер завдань			
		1	14	27	40
1	Ставлення до професії	1	14	27	40
2	Ставлення до себе	2	15	28	41
3	Нереалізовані можливості	3	16	29	42
4	Ставлення до підлеглих	4	17	30	43
5	Ставлення до майбутнього	5	18	31	44
6	Ставлення до керівників	6	19	32	45
7	Страхи та тривожність	7	20	33	46
8	Прийняття рішень в надзвичайних умовах	8	21	34	47
9	Схильність до ризику	9	22	35	48
10	Адаптація до надзвичайних умов діяльності	10	23	36	49
11	Емоційне вигорання	11	24	37	50
12	Ставлення до співслужбовців	12	25	38	51
13	Емоційно-вольова регуляція	13	26	39	52

Блок професійна реалізація включає шкали: ставлення до професії (1), нереалізовані можливості (3), ставлення до майбутнього (5).

Блок стратегії професійної поведінки включає шкали: прийняття рішень надзвичайних умовах (8), схильність до ризику (9).

Блок стресостійкість включає шкали: адаптація до надзвичайних умов діяльності (10), емоційно-вольова регуляція (13), страхи та тривожність (7), емоційне вигорання (11).

Блок визначення себе у колективі включає шкали: ставлення до себе (2), ставлення до підлеглих (4), ставлення до керівників (6), ставлення до спів службовців (12).

Для кожної групи речень вводиться характеристика, яка визначає дану систему відносин як позитивну (3 бали) , нейтральну (2 бали) або негативну (1 бал).

Така кількісна оцінка полегшує виявлення дисгармонічної системи відносин в рамках професійної діяльності в надзвичайних умовах. Також важливий якісний аналіз речень.

В залежності від ступеню конструктивності характеристики відношень та моделі поведінки можуть сприяти, або не сприяти успішності подолання професійних стресів в надзвичайних умовах діяльності, а також впливати на збереження здоров'я суб'єкта діяльності та відношення до праці.

Проведено пілотажне дослідження для аналізу завдань, перевірки надійності, валідності та стандартизації методики. Вибірка, на якій проводилося дослідження, представлена військовими пожежним. Загальна

кількість обстежуваних - 342 чоловіки, з них 188 солдат строкової служби, які пройшли програму підготовки пожежній справі у військовій частині А1705 та 154 солдат контрактної служби, які пройшли програму перепідготовки пожежній справі у військовій частині А1705 та вже мали досвід роботи у військах за напрямом забезпечення пожежної безпеки, середній вік досліджуваних складає 20 років. Всі розрахунки проводилися з допомогою програми SPSS 15 [4].

Для перевірки внутрішньої узгодженості методики [3] проведено корелятивний аналіз за критерієм Кендалла кожного завдання з загальним балом по методиці, данні представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Корелятивний аналіз завдань за критерієм Кендалла з загальним балом по методиці

№	Коефіцієнт кореляції тау-в Кендалла	р – рівень значущості	№	Коефіцієнт кореляції тау-в Кендалла	р – рівень значущості	№	Коефіцієнт кореляції тау-в Кендалла	р – рівень значущості
1	0,26	0,001	1	0,30	0,001	3	0,25	0,001
2	0,26	0,001	2	0,19	0,001	3	0,24	0,001
3	0,24	0,001	2	0,21	0,001	3	0,26	0,001
4	0,29	0,001	2	0,27	0,001	4	0,20	0,001
5	0,27	0,001	2	0,18	0,001	4	0,33	0,001
6	0,22	0,001	2	0,29	0,001	4	0,26	0,001
7	0,15	0,001	2	0,19	0,001	4	0,24	0,001
8	0,29	0,001	2	0,18	0,001	4	0,25	0,001
9	0,29	0,001	2	0,30	0,001	4	0,30	0,001
1	0,29	0,001	2	0,24	0,001	4	0,29	0,001
1	0,21	0,001	2	0,26	0,001	4	0,29	0,001
1	0,27	0,001	3	0,25	0,001	4	0,16	0,001
1	0,20	0,001	3	0,25	0,001	4	0,08	0,047
1	0,30	0,001	3	0,26	0,001	5	0,01	0,830
1	0,34	0,001	3	0,13	0,001	5	0,25	0,001
1	0,33	0,001	3	0,24	0,001	5	0,10	0,017
1	0,30	0,001	3	0,17	0,001			
1	0,20	0,001	3	0,33	0,001			

Таким чином завдання під номером 50 має негативну кореляцію з загальним балом по методиці та не сприяє внутрішній узгодженості тесту. Всі інші завдання позитивно корелюють з загальним балом по методиці з високим рівнем значущості.

Надійність методики була перевірена шляхом розділення методики на дві частини (парні та непарні завдання) [1], в подальшому був ро-

зрахований коефіцієнт кореляції Кендалла, він дорівнює 0,7 при рівні значущості 0,05. Для визначення надійності усієї методики використувалася формула Спірмена – Брауна. Надійність для всього опитувальника дорівнює 0,82, таким чином методику можна вважати надійною. Це свідчить про високий рівень надійності методики.

Для перевірки надійності - внутрішньої узгодженості методики розрахований коефіцієнт Альфа Кронбаха [1; 3]. Для усіх шкал методики він дорівнює 0,77 – достатній рівень надійності.

В таблиці 3 представлені значення коефіцієнту Альфа Кронбаха при видаленні кожної з шкал, як видно з таблиці видалення жодної з шкал суттєво не збільшить внутрішню узгодженість, що свідчить про однорідність побудованих шкал.

Таблиця 3

Номер шкали	Назва шкали	Загальна кореляція корельованих пунктів	Альфа Кронбаха при видаленні пункту
	Ставлення до професії	0,463	0,749
	Ставлення до себе	0,562	0,739
	Нереалізовані можливості	0,452	0,750
	Ставлення до підлеглих	0,415	0,754
	Ставлення до майбутнього	0,435	0,753
	Ставлення до керівників	0,441	0,752
	Страхи та тривожність	0,259	0,774
	Прийняття рішень в надзвичайних умовах	0,312	0,764
	Схильність до ризику	0,378	0,758
	Адаптація до надзвичайних умов діяльності	0,396	0,756
	Емоційне вигорання	0,444	0,751
	Ставлення до співслужбовців	0,370	0,759
	Емоційно вольова регуляція	0,287	0,770

Проведено факторний аналіз блоків методики методом головних осей з обертанням варімакс, для визначення кількості фундаментальних факторів, данні представлені в таблиці 4.

Перед вживанням факторного аналізу дані були перевірені на багатовимірну нормальність для розподілу змінних. Критерій адекватності вибірки Кайзера-Мейєра-Олкіна, що характеризує міру застосовності факторного аналізу до даної вибірки дорівнює 0,69. Критерій сферичності Барлетта дорівнює 273,70, p - рівень значущості дорівнює 0,001.

Таблиця 4

Блоки методики	Фактори
	1
Професійна реалізація	0,816
Стратегії професійної поведінки	0,713
Стресостійкість	0,558
Визначення себе у колективі	0,813

Всі чотири блоки методики формують один фактор придатності до професійної діяльності в надзвичайних умовах, який визначає методика, факторна загрузка дорівнює 53, 69.

Емпірична валідність методики визначалася методом корелятивного аналізу за критерієм Кендалла загального балу по методиці та експертної оцінки ефективності виконання професійної діяльності. Емпірична валідність методики дорівнює 0,51 при рівні значущості 0,05. Це свідчить про те, що методика має високий коефіцієнт валідності і може використовуватися в практиці професійно психологічного відбору.

В подальшому була проведена стандартизація отриманих результатів (без включення результатів по завданню під номером 50) за допомогою лінійного перетворення первинних показників (сирих даних) та отримання Z-стандартних показників. [1; 3] Після отримання стандартного балу Z показники були переведені в стандартну тестову шкалу стенів. Данні представлені в таблиці 5.

Таблиця 5

Переведення сирих балів в шкалу стенів

Стени	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сирий бал	51 - 83	84 - 91	92 - 100	101 - 109	110 - 118	119 - 126	127 - 135	136 - 144	145 - 152	153

Для визначення міри узгодженості емпіричного розподілу з нормальним був використаний критерій Колмагорова – Смірнова. Значення критерію Колмагорова – Смірнова дорівнює 0,81, при рівні значущості 0,528, таким чином розподіл не відрізняється від нормального.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Модифікована методика «Незакінчені речення» для визначення професійно психологічної придатності до діяльності в надзвичайних умовах, у представників ризиконебезпечних професій. Визначені питання які не сприяють внутрішній узгодженості методики (виключено питання під номером 50). Розрахована надійність методики методом розщеплення. Для всього опитувальника вона дорівнює 0,82 - високий рівень надійності методики. Також для перевірки надійності - внутрішньої узгодженості розрахований коефіцієнт Альфа Кронбаха для шкал методики, який дорівнює

0,77 – достатній рівень надійності. Визначена емпірична валідність методики, яка дорівнює 0,51 при рівні значущості 0,05. Це свідчить про те, що методика має хороший коефіцієнт валідності. За допомогою факторного аналізу було виявлено, що всі чотири блоки методики формують один фактор професійно психологічної придатності до діяльності в надзвичайних умовах, на діагностику якого направлена методика. Емпіричний розподіл результатів методики значущо не відрізняється від нормального, що свідчить про репрезентативність вибірки, та дає змогу переносити результати на всю генеральну сукупність. Проведена стандартизація результатів методики, та створена таблиця переведення сирих балів в шкалу стенів.

Таким чином данні розрахунки дозволяють зробити висновок, про те, що модифікована і стандартизована методика відповідає всім вимогам до методик і може використовуватися як в цілях професійного психологічного відбору і супроводу, так і в процесі професійної орієнтації.

Додаток А

Інструкція: «На бланку необхідно закінчити речення одним або декількома словами».

1. Думаю, що справжній професіонал _____
2. Якщо всі проти мене, то _____
3. Я завжди хотів _____
4. Як би я був командиром _____
5. Майбутнє здається мені _____
6. Мій командир _____
7. Більше усього я боюся _____
8. В складній ситуації я _____
9. Наслідки моїх дій _____
10. Нові умови для мене _____
11. Після роботи я _____
12. Думаю, що співслужбовець _____
13. Працювати мені заважає _____
14. Як би моя професія _____
15. Думаю, я достатньо здібний, щоб _____
16. Я хотів би працювати _____
17. Як що хтось працює під моїм керівництвом _____
18. Маю надію на _____
19. Під час навчання мої викладачі _____
20. Більшість з моїх колег не знають, що я боюся _____
21. Приймаючи важливе рішення я _____
22. Непередбачувані події для мене _____
23. Стратегія моєї поведінки залежить від _____
24. Під час праці я відчуваю _____

25. Коли мене не має мої співслужбовці _____
26. Мені важко стримувати емоції коли _____
27. Я хотів, щоб моя професія _____
28. Моя найбільша слабкість знаходиться в тому, що _____
29. Я міг би займатися _____
30. Мої підлеглі _____
31. Настане день коли, моя професія _____
32. Коли до мене наближається мій командир _____
33. Я боюся виконувати наказ, коли _____
34. Якщо від мене залежить життя іншої людини _____
35. Без ризику я _____
36. В стресовій ситуації я _____
37. Після складного завдання я _____
38. В надзвичайній ситуації мій співслужбовець _____
39. Я втрачаю над собою контроль коли _____
40. Моя професія заважає мені _____
41. Коли мені не щастить _____
42. В своєму житті я хотів би змінити _____
43. В складних обставинах підлеглі _____
44. Після виходу на пенсію _____
45. Коли мені наказують _____
46. Мій страх заважає мені _____
47. Коли мені доводиться брати на себе відповідальність _____
48. Адреналін в крові для мене _____
49. На мою працездатність впливає _____
50. Я втомлююся коли _____
51. Люди, з якими я працюю _____
52. Не можу витримати _____

ЛІТЕРАТУРА

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. – 7-е изд. / А. Анастаси, С. Урбина. – СПб.: Питер, 2006. – 688 с.
2. Бекаревич О.Л. Диагностика профессиональной психологической пригодности курсантов к деятельности по противопожарной защите и спасательным работам : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.03 / О.Л. Бекаревич. - Москва, 2003. – 239 с.
3. Бурлачук Л.Ф. Словарь – справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов. – СПб.: Питер, 2006. – 528 с.
4. Наследов А.Д. SPSS 15: профессиональный статистический анализ данных / А.Д. Наследов. – СПб.: Питер, 2008. – 416 с.
5. Смирнов Б.А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях / Б.А. Смирнов, Е.В. Долгополова. – Гуманитарный центр, 2007. – 276 с.

6. Цокота В.Р. Проблеми психологічної диференціації особливих та надзвичайних умов діяльності // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 8. – Харків: УЦЗУ, 2010. – С.225 – 231.

УДК 159.9

Чаплак Я.В., завідувач кафедри психології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА ДО КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті розкриваються особистісно-професійні утворення майбутнього психолога-консультанта відповідно до ідеальної моделі діяльності працівника психологічної служби; обґрунтований особистісно-акмеологічний підхід як психолого-педагогічний принцип підготовки практикуючого психолога до професійної діяльності; на основі вищезазначеного принципу описані особистісно-акмеологічна модель готовності психолога та програма і методика формування компонентів цієї моделі (теоретичний, практичний та особистісний) у процесі підготовки спеціаліста психологічної служби.

Ключові слова: особистісно-професійні якості, акме-форми, особистісно-акмеологічний підхід, особистісно-акмеологічна модель готовності.

В статье раскрываются личностно-профессиональные качества будущего психолога-консультанта относительно идеальной модели деятельности работника психологической службы; обоснованный личностно-акмеологический подход как психолого-педагогический принцип подготовки практического психолога к профессиональной деятельности; описаны личностно-акмеологическая модель готовности психолога, программа и методика формирования компонентов модели (теоретический, практический и личностный) в процессе подготовки специалиста психологической службы.

Ключевые слова: личностно-профессиональные качества, акме-формы, личностно-акмеологический подход, личностно-акмеологическая модель.

Постановка проблеми. Завдання прогнозу успішності психологів-практиків у трудовій діяльності залежить від удосконалення процесу формування готовності до особистісного стилю діяльності спеціаліста, який характеризувався б особистісною зрілістю, успішністю, вершинністю, гармонійністю, творчістю та майстерністю. Потрібно досягнути якостей, які б характеризували особистість у вищій мірі продуктивності психолога-консультанта. Щоб іти в ногу з часом, майбутній професіонал цієї сфери має завжди прагнути до збагачення своїх знань, удосконалення власної професійної майстерності. Він мусить відчувати життєвий пульс сьогодення і спрямовувати свою професійну діяльність у русло постійного творчого пошуку. Багато хто відчуває позитивні відчуття